

S. Pines, Points of Similarity between the Exposition of the Doctrine of the Sefirot in the Sefer Yezira and a Text of the Pseudo-Clementine Homilies. The Implications of this Resemblance (מתוך)

(Proceedings, Volume VII No. 3

על הספר דרשת הפסח לר' חסדאי קרשקש ומחקרים במשנתו הפילוסופית מאת אביעזר רביצקי:

זהו חיבור פילוסופי והלכתי קצר של ר' חסדאי קרשקש, מגדולי ההוגים היהודים בימי-הביניים, שנשתמר בשני כתבי-יד הנגזרים בספריית האוטון ובספריית הוטיקאן. החיבור זכה לתשומת לבם של חכמי המאה הטיי וגם נערך בידיהם בגרסאות מקוצרות שונות, אולם ברבות הימים נשתכח תורתו נגזר בכתב-יד.

פרופ' אביעזר רביצקי הביא גאולה לחיבור נשכח זה של ר' חסדאי קרשקש. הוא מציין, כי החיבור ערוך כדרוש בענייני

חג הפסח. עיקרו מוקדש לדיון פילוסופי, וחלקו האחרון עוסק בענייני הלכה. למרות הקפו המצומצם מבהיר החיבור הזה כמה שאלות-יסוד בחקר משנתו של קרשקש - פילוסופיות והיסטוריות כאחת - והוא מעניק גם מידע מסוים על דרכו בהלכה. במוקד הדיון הפילוסופי עומדות שאלת חירות הרצון ומקומו בעיצוב האמונה, ביקורת תורת השכל האריסטוטלית ושאלת הנס והאמונה. החלק ההלכתי עניינו עריכתן של כמה מהלכות פסח לפי כללים ומדריים. נוסף על המידע השילה מן החיבור בדבר גופי תורתו של קרשקש יש בו כדי להאיר כמה שאלות-יסוד בחקר משנתו, כגון: אופי התפתחותה והקשריה הרעיוניים; זיקתה לכתבי הרמב"ם ולכתבי הר"ן גרינדי; הקשר בין מפעלו הפילוסופי לבין מפעלו ההלכתי; יחסו למקורות ההגות הנוצרית. מדרשות הפסח ניכר גם עניינו של המחבר בפילוסופיה לשמה, עניין שאינו נזון ממצעים פולמוסיים וצרכים ציבוריים של השעה בלבד.

הפרק הראשון של הספר מוקדש לדיון על דרשת הפסח, כתבי-היד, החיבור והמחבר, ויש בו גם שחזור נגלגלו הטקסטואליים של החיבור. שלושת הפרקים הבאים מוקדשים לבירורים בסוגיות יסוד במשנתו של קרשקש: חירות הרצון, דטרמיניזם ואמונה; התורה האנתרופולוגית של הנס; דרכו

של קרשקש בעריכה ההלכתית. יש כאן ניתוח של החיבור והשוואתו לספרו הפילוסופי הידוע של קרשקש, "אור ה'", תוך התייחסות לחיבוריהם של תלמידים המאירים את תורתו.

לאחר מכן באה דרשת פסח לקרשקש במהדורה מדעית עם סימני פיסוק, חלוקה לפסקאות, הסברים והערות. נביא כמה שורות מהפיסקה הראשונה של החיבור: "ולפי שהוא מבואר שבמצוות התלויות בפסח כבר יורו הוראה ראשונה וקרובה על הניסים ועל הפרוקן שנעשו לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה. עד שמעיקרי המצוה לספר כיצאת מצרים באותו הלילה, כאומר הלילה וכו', כבר ראוי שנשים אותו בי חלקים. ויהיה האחד בעיקר הנס שהיא הוראת המצוה, והבי בעיקר המצוה. ולפי שהיה יחס הוראת המצוה אל המצוה יחס האור אל הנר... הנה כבר התחקו בי אלו החלקים חקוי רב ביסוד הזה, להיות בי גבולי הקצות אור הנר. החלק האחד שהוא בעקר הנס, שהוא הוראת המצוה, במלת אור, והחלק הבי שהוא העיקר המצוה, במלת נר."

בסוף הספר כמה נספחים, ובהם מקבילות לדרשת הפסח ואור ה' והעתקה מדרשת הפסח של כתב-יד ונה של אור ה'.

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

אבלה על מותו של

פרופ' מנחם שטרן

בידי מרצחים

ומביעה את תנחומיה למשפחתו

המניין. בשנת 1977 זכה להיות חתן פרס ישראל. ב-1978 נבחר כחבר האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. הוא היה יושב-ראש החברה ההיסטורית הישראלית וחבר מערכת "ציון", הרבעון לתולדות עם ישראל. ב-1981 קיבל את פרס ויוזניצר על חיבורו המחקרי הטוב ביותר בהיסטוריה של עם ישראל. היה עמית-אורח ביולפסון קולג' באוקספורד ופרופסור אורח באוניברסיטת הארוורד ובמוסדות מחקר אחרים. שלושת הסרטים של חיבורו "מתכרים יוונים ורומיים על יהודים ויהדות" (באנגלית) יצאו לאור בשנים 1974-1984 בהוצאת האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. בשנים האחרונות עסק בהשלמת חיבור גדול על תולדות היהודים בארץ ובתפוצות בימי בית שני.

ביום 22 ביוני 1989 יצא פרופ' מנחם שטרן מביתו בדרכו לספרייה הלאומית בגבעת-רם. סכין מרצחים פילח את חזהו בהלכו בשכילי עמק המצלבה.

פרופ' מנחם שטרן ויל נולד בביאליסטוק ב-1925. ב-1938 עלה ארצה עם הוריו. סיים את בית-הספר התיכון למסחר (גאולה) בתל-אביב, ואחר-כך למד באוניברסיטה העברית בירושלים. בשנת 1960 קיבל תואר דוקטור על עבודתו בנושא "המשפחות הגדולות בימי בית שני". בשנה זו הצטרף כמרצה למחלקה להיסטוריה של עם ישראל. ב-1964 הועלה לדרגת מרצה-בכיר, ב-1966 קיבל דרגת פרופסור-חבר, וב-1971 היה לפרופסור מן